

Kirsi Inget

AVOIN TAIDETOIMINTA OHJAAMOSSA

Sosiaalialan koulutusohjelma

2019

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

AVOIN TAIDETOIMINTA OHJAAMOSSA

Inget, Kirsi

Satakunnan ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

marraskuu 2019

ohjaaja: Hautala, Päivi-Maria

sivumäärä: 39

liitteitä: 3

Asiasanat: taidelähtöiset menetelmät, dialogisuus, ohjaus, kehittämisprojekti

Opinnäytetyö on monialaiseen ja poikkihallinnolliseen nuorisoalan palvelukeskukseen tehty kehittämistyö. Byströmin Ohjaamoon suunniteltiin ja toteutettiin matalan kynnyksen avointa taidetoimintaa kevään 2019 ajaksi. Taidetoiminta suunnattiin sekä Byströmin Ohjaamon asiakkaille että työntekijöille.

Opinnäytetyön teoreettisessa osuudessa käsitellään taiteen ja hyvinvoinnin yhteyttä sekä ohjausta sosiaalialan työmenetelmänä. Taide on laaja ja moniulotteinen käsite. Tässä työssä taidetta lähestytään ensisijaisesti kulttuurisena perusoikeutena. Työskentelyn lähtökohtana on ihmisen oikeus ilmaista itseään, kommunikoida ja tulla kohdatuksi myös taiteen avulla. Ohjausta käsitellään dialogisuuden ja itseohjautuvuusteorian näkökulmasta.

Kehittämistyön toiminnallinen osuus koostui kolmestakymmenestä yksittäisestä soveltavan taiteen työpajasta, joissa vieraili yhteensä 198 osallistujaa. Toimintaa kehitettiin työpaja kerrallaan osallistujien palautteen ja ohjaajien havaintojen pohjalta. Kokeilujen tuloksena syntyi avoin taidetila, Ohjaamoon hyvin soveltuva toimintamuoto, jonka resursointia jatkettiin opinnäytetyön jälkeen.

Opinnäytetyössä kuvataan avoimen taidetilan kehittämisprosessia sekä toimintaa. Kyseessä oli projektinomaisen kehittämistyö, joten raportoinnissa keskitytään toiminnallisen osuuden kuvaamiseen, arviointiin ja analyysiin.

OPEN ART-BASED ACTIVITIES AT OHJAAMO GUIDANCE CENTER

Author: Inget, Kirsi

Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Social Services

November 2019

Number of pages: 39

Number of appendices: 3

Key words: art-based methods, dialogue, counselling, development project

This thesis is a summary of a development project made for the multidisciplinary and cross-administrative youth center called Byström Ohjaamo Guidance Center. Open art-based working methods were planned and implemented during the spring 2019. The art-based workshops were directed to both the customers and the employees of the Center.

The theoretical part of the thesis outlines the connection between arts and well-being as well as guidance as a means of work in the field of social services. Art is a vast and manyfold concept. In this thesis, art is examined mainly as a cultural right. The core of the work is human's right to express himself freely, communicate and be seen through and with the help of art. Guidance is viewed from the standpoints of dialogue and the theory of self-steering.

The active part of the development work consisted of thirty separate workshops in the fields of applied arts and these workshops had 198 participants in total. The workshops and the activities were developed after each workshop, based on the feedback of the participants and the observations made by the employees of the Center. After series of experiments, an open space for making art was established.

The thesis describes the development process, the idea and the operations of the open space for making art. The thesis gives also a detailed picture of the resources and contents of the activities done in the art space.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 YHTEISTYÖORGANISAATION JA -KUMPPANEIDEN KUVAUS	6
3 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHTIA JA TEOREETTISTA TAUSTAA.....	9
3.1 Taide.....	9
3.2 Ohjaus sosiaalityössä	13
3.3 Opinnäytetyön menetelmästä	15
4 KEHITTÄMISTYÖN PROSESSI.....	16
4.1 Kehittämistyön tausta ja tarve	16
4.2 Kehittämistoiminnan vaiheet	16
4.3 Avoin taidetila.....	18
4.3.1 Resurssit	20
4.3.2 Osallistujat	21
4.3.3 Työpajojen sisältö	22
4.3.4 Yhteenvetoa ja palautetta avoimesta taidetoiminnasta	29
4.3.5 Haasteista ja eettisistä näkökulmista.....	33
4.3.6 Edelleen kehitettävää ja jatkoehdotuksia	35
5 POHDINTA	36
LÄHTEET.....	38

1 JOHDANTO

Sosiaalialan asiakastyön tavoitteena on edistää ihmisten hyvinvointia, osallisuutta sekä toiminta- ja vaikutusmahdollisuuksia heidän omassa ympäristössään ja yhteiskunnassa. Ohjaus on työskentelyn keskeinen menetelmä. Ohjaus toimintana perustuu asiakaslähtöisyyteen ja sen ytimessä on kohtaaminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 16, 28, 33.)

Taidetoiminnan voi nähdä yhtenä kohtaamisen tapana. Tutkimustietoa taiteen hyvinvointivaikutuksista on olemassa ja näihin tutkimuksiin nojaavia suosituksiakin on jo käytössä. Hybrideissä ympäristöissä, kuten sosiaali- ja terveystalveissa toteutuva taide on yleistynyt ja Suomessa on poliittista tahtotilaa sen edelleen sujuvoittamiseksi. (Laitinen 2017.) Taiteen edistämiskeskuksen koordinoima 100 minuuttia taidetta -kampanja haastaa kaikki sosiaali- ja terveydenhuollon sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimijat ottamaan taiteen ja kulttuurin pysyväksi osaksi toimintaansa (Taiteen www-sivut 2019).

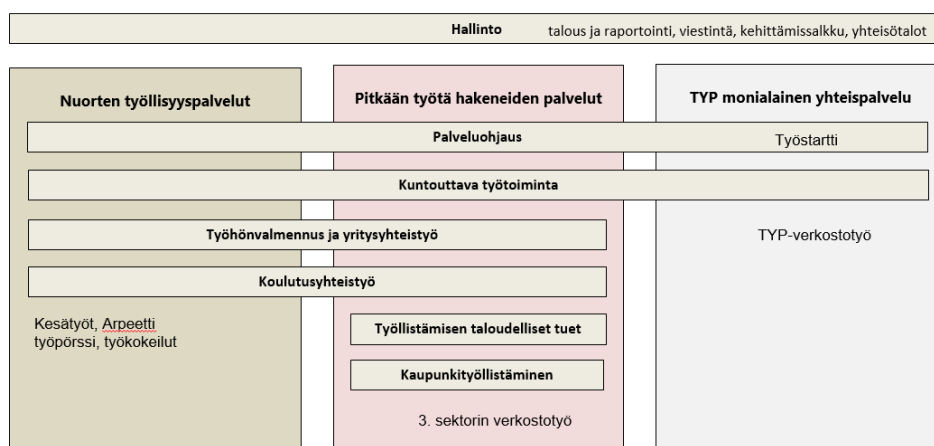
Taide on laaja ja moniulotteinen käsite. Tässä opinnäytetyössä lähestytään taidetta ensisijaisesti kulttuurisena perusoikeutena. Tällöin työskentelyn lähtökohtana on ihmisen oikeus ilmaista itseään, kommunikoida ja tulla kohdatuksi myös taiteen avulla.

Opinnäytetyö on kuvaus Byströmin Ohjaamoon tehdystä kehittämistyöstä. Ohjaamoon kehitettiin uudenlainen toimintamuoto, avoin taidetila, jossa henkilökunnalle ja asiakkaille tarjottiin viikoittainen mahdollisuus taidetyöskentelyyn. Avoimesta työtalasta muotoutui kokonaisuus, joka piti sisällään 30 ohjattua matalan kynnyksen työpajaa. Toimintaa kehitettiin työpaja kerrallaan osallistujien palautteen ja työpajan ohjaajien havaintojen pohjalta. Opinnäytetyössä kuvataan avoimen taidetilan kehittämisprosessia sekä toimintaa erityisesti resurssien ja sisällön osalta. Kyseessä oli projektinomaisen kehittämistyön, joten raportoinnissa keskitytään toiminnallisen osuuden kuvaamiseen, arviointiin ja analyysiin. Avoimen taidetilan kehittämisprosessissa ja sen raportoinnissa on noudatettu sosiaalialan ja tutkimuskulttuurin eettisiä periaatteita.

2 YHTEISTYÖORGANISAATION JA -KUMPPANEIDEN KUVAUS

Avointa taidetoimintaa kehitettiin Oulun kaupungin kolmen eri organisaation, BusinessOulun Työllisyyspalveluiden, Byströmin Ohjaamon ja Kulttuuritalo Valveen yhteistyönä.

BusinessOulun työllisyyspalveluiden tavoitteena on työllisyyden edistäminen, työttömyyden vähentäminen ja uusien työpaikkojen luominen. Työllisyyspalvelut tarjoaa palveluita työnhakijoille ja työnantajille sekä kehittää uusia keinoja työllisyyden edistämiseksi. Nuorten työllisyyspalvelut toimii osana Byströmin Ohjaamaa. (Kuvio 1; Oulun kaupungin www-sivut 2019.) Työllisyyspalvelut vastasivat avoimen taidetoiminnan henkilöstökustannuksista.

Kuvio 1 Työllisyyspalveluiden organisaatorakenne (Nuorten työllisyyspalveluiden esittelydiat, 2019)

Byströmin Ohjaamo on Oulun keskustassa sijaitseva matalan kynnyksen palvelukeskus, joka tarjoaa helposti saavutettavat, monialaiset ja poikkihallinnolliset palvelut alle 30-vuotiaille oululaisille. Ohjaamon tavoitteena on vähentää nuorten tarvetta hakeutua korjaavien palveluiden piiriin. Byströmin Ohjaamo on osa valtakunnallista Ohjaamo-verkostoa. (Ohjaamojen www-sivut 2019.)

Byströmin Ohjaamosta vastaa Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelut, perusopetus ja nuorisopalvelut, sosiaalisen vahvistamisen yksikkö. Henkilöstö koostuu seitsemän eri palvelualueen työntekijöistä, Byströmin 47 työntekijää tulevat yhdeksän eri esimiehen alaisuudesta. (Kuvio 2; Byströmin Ohjaamo 2017; Byströmin Ohjaamo 2019.)

Byströmin Ohjaamon organisaatio

Kuvio 2. Byströmin Ohjaamon organisaatio

Nuoret hakeutuvat Byströmin Ohjaamoon hyvin monenlaisten kysymysten kanssa. Asiat voivat liittyä esimerkiksi ammatinvalintaan, koulutukseen, työllistymiseen, kesätöihin, kansainvälisyyteen, toimeentuloon ja velkaantumiseen, asumiseen, vapaa-aikaan, hyvinvointiin ja mielenterveyteen, yleisesti ihmissuhteisiin tai esimerkiksi päih-teisiin tai riippuvuuksiin. (Byströmin Ohjaamo 2017.) Byströmin ohjaamossa asioi-vien kokonaismäärää on vaikea arvioida runsaslukuisten lyhyiden nimettömien kon-taktien vuoksi. Vuonna 2018 asiakkuuksia oli yli 10 000 ja asiakaskontakteja oli yli 30 000 (nuorten kahvila mukaan luettuna noin 39 000). Eri sisältöisiä ryhmäkertoja toteutettiin 282 kappaletta. (Byströmin Ohjaamo 2019.)

Byströmin Ohjaamossa tehdään laaja-alaista ja tiivistä yhteistyötä sekä Oulun kaupun-gin omien palveluyksiköiden, että muiden alueen toimijoiden kanssa. Avoin taidetila suunnattiin Byströmin ohjaamon asiakkaille ja työntekijöille, osa toiminnasta tapahtui Ohjaamon tiloissa ja Ohjaamo vastasi toiminnan materiaalikustannuksista.

Kulttuuritalo Valve on monipuolinen kulttuuritoiminnan estradi, työtila ja olohuone kaupungin keskustassa Byströmin ohjaamon naapurissa. Kulttuuritalo Valve tuottaa ja koordinoi Oulun kaupungin kulttuuripalveluita, edistää taiteen ja kulttuurin toimintaedellytyksiä sekä ylläpitää toimitiloja tapahtumien, tilaisuuksien ja harrastustoiminnan järjestäjille. (KulttuuriValveen www-sivut 2019.)

Valveen toimintaan kuuluu lastenkulttuurin ja kulttuurin hyvinvointipalvelujen kehittäminen koko kaupungin alueella, kulttuuripalvelujen vieminen kaupunginosaan sekä alueiden kulttuuritoiminnan tukeminen. Valveella toimii useita julkisia, yksityisiä ja kolmannen sektorin kulttuuritoimijoita. Valveen tiloissa järjestetään esimerkiksi kerhoja, työpajoja, festivaaleja, näyttelyitä, konsertteja, tanssi-, elokuva- ja teatteriesityksiä sekä muuta kulttuuritoimintaa. (KulttuuriValveen www-sivut 2019.) Kulttuuritalo Valve tarjosi avoimelle taidetoiminnalle tilat.

3 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHTIA JA TEOREETTISTA TAUSTAA

3.1 Taide

Taide on laaja, vaikeasti määriteltävä ja paikallaan pysymätön käsite. Tässä opinnäytetyössä taide ja luova toiminta ajatellaan erottamattomaksi osaksi inhimillistä elämää ja osaksi kulttuurisia perusoikeuksia. YK:n ihmisoikeuksien julistuksen mukaan jokaisella tulee olla oikeus osallistua kulttuuriin ja taiteisiin, kehittää itseään ja yhteisöään niiden avulla sekä mahdollisuus ilmaista itseään vapaasti. (United Nations 1948.)

Taiteet ovat kulttuurielämän keskeinen alue, merkittävä osa yhteiskunnallista vaikuttamista ja tärkeä inhimillisen kehityksen muoto. Suomen perustuslaissa kulttuuriset oikeudet turvataan osana sivistyksellisiä oikeuksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön vuoteen 2025 ulottuvan kulttuuripolitiikan strategian keskeisenä tavoitteena on lisätä osallisuutta ja osallistumista kulttuuriin ja kaventaa eri väestöryhmien välisiä eroja osallistumisessa. Tavoitteena on taiteen ja kulttuurin saatavuuden ja saavutettavuuden turvaaminen ja kulttuuristen oikeuksien toteutuminen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 42; Risikko & Terho 2018, 6.)

Viime aikoina taiteen ja kulttuurin suhdetta hyvinvointiin on tutkittu useilla eri tieteenaloilla. Taiteen hyvinvointivaikutusten tarkastelu riippuu siitä, miten hyvinvointi tai taide eri tieteenaloilla määritellään sekä tarkastellaanko asiaa yksilön, yhteisön vai yhteiskunnan näkökulmasta. Tutkimuksissa on saatu näyttöä taiteen ja taiteellisen toiminnan merkityksestä hyvinvoinnin edistämiseksi sekä osana hoitoa ja paranemista. (Laitinen 2017, 6–19.)

On todettu, että osallistuminen taide- ja kulttuuritoimintaan tarjoaa mahdollisuuksia, tukea ja resursseja edistää terveyttä ja hyvinvointia kokonaisvaltaisella tavalla jokapäiväisessä elämässä. Taiteella on havaittu yhteyttä esimerkiksi mielialaan, mukautumis- ja sopeutumiskykyyn, itseluottamukseen, itsetuntoon, itsensä hyväksymiseen, tunteiden ja mielialan säätelyyn sekä stressin sietoon. Taide ja kulttuuritoimintaan osallistumisen on todettu voivan vahvistaa yksilön autonomian ja elämänhallinnan tunnetta sekä päätöksentekokykyä. Tutkimuksissa on havaittu myös taiteen tarjoamat

mahdollisuudet identiteetin uudelleen rakentamiselle elämän muutos- ja taitekohdissa. (Laitinen 2017, 30–31.)

Taide ja taiteellinen toiminta on liitetty useissa tutkimuksissa sosiaalisen osallistumisen ja osallisuuden lisääntymiseen sekä sosiaalisen pääoman rakentumiseen. Taiteellisen toiminnan on todettu voivan vaikuttaa myönteisesti vuorovaikutukseen ja kommunikaatioon, nähdäksi ja kuulluksi tulemiseen, kokemusten, näkemysten ja tunteiden jakamiseen sekä empatian kokemiseen. Taiteen on todettu voivan toimia myös mahdollisuutena tarkastella kriittisesti oman elämän olosuhteita, oikeuksia, velvollisuuksia, ajatus- ja käyttäytymismalleja sekä asenteita ja tätä kautta myötävaikuttaa muutosten tekemiseen. Taiteellisella toiminnalla on havaittu olevan merkitystä myös enakkoluulojen esille tuomisessa, tunnistamisessa ja purkamisessa. (Laitinen 2017, 32–33.)

Tutkimustuloksiin perustuen on luotu kansallisia suosituksia ja suunnitelmia. Suosituksessa taiteen ja kulttuurin saatavuuden ja saavutettavuuden parantamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa (2018) linjataan toimia, joilla edistetään taiteen ja kulttuurin saatavuutta ja saavutettavuutta kaikissa ikäryhmissä koko sosiaali- ja terveydenhuollossa, mukaan luettuna hyvinvoinnin edistäminen. (KULTU-työryhmä 2017; Risikko & Terho 2018, 1–8.) Työnantajille suunnatussa Arts Equal -toimenpidesuosituksessa (2017) todetaan, että taidetoiminta työyhteisössä lisää kansainvälisten tutkimusten mukaan työntekijöiden työhyvinvointia. Työhyvinvointiin panostaminen on taloudellisesti kannattavaa. (Ansio, Houni, Seppälä & Turunen 2017, 1–2.)

Kulttuurinen hyvinvointi tai hyvinvointitaide on kuitenkin käsitteenä ristiriitainen ja herättää monenlaisia kysymyksiä taiteen asemasta. Teemu Mäki kirjoittaa avoimessa kirjeessään taideneuvostolle ja taidepolitiikkaa suunnittelevalle työryhmälle (2018), että kaikki taide pyrkii elämänlaadun lisääntymiseen eli tavoittelee jonkinlaisia hyvinvointivaikutuksia. Taide luo ja lisää kansallistunnetta, kansallista identiteettiä, yhteiskuvaisuuden tunnetta ja yhteistä kieltä. Taiteet jalostavat ihmistä, ne saavat pohtimaan, mitä hyvä elämä on, millaisia olemme itse ja millaisia haluaisimme olla, millaisessa maailmassa elää. Taide on kriittisen, myös yhteiskuntakriittisen ajattelun muoto. Näistä näkökulmista taiteen hyvinvointia edistävät vaikutukset tulevat pidemmällä aikavälillä eivätkä aseta taiteita välineelliseen välittömän terveyshyödyn, viihteen tai

hyvän mielen tuottajan asemaan. (Mäki 2018.) Myös Sihvola (2013) muistuttaa, että vaikka taide voi toisinaan toimia terapeuttisessa, hoitavassa tai sosiaalisuutta vahvistavassa viitekehyksessä tai jopa viihteellisessä käytössä, niin pohjimmiltaan taide on kuitenkin huomattavan paljon syvempää. Taide tutkii olemassaolon perustuksia, minuutta ja elämän realiteetteja, se avaa eteemme esteettistä kauneutta, mutta yhtälailla myös elämän vakavia puolia. (Sihvola 2013, 14.)

Sana esteettinen viittaa aisteihin. Kaikessa taiteellisessa toiminnassa ollaan tekemisissä aistikokemusten- ja havaintojen kanssa. Herkkä ja kokonaisvaltainen aistiminen vaatii pysähtymistä, hiljentymistä ja tekemättömyyden tilaan suostumista. Taiteessa ihminen voi kokea voimakkaita tunne-elämyksiä, saada kontaktin itseensä, eläytyä eri ilmiöihin ja saada merkitystä elämäänsä oman taideilmaisunsa kautta. Symbolisen ilmaisun avulla voidaan parhaimmillaan saavuttaa taiteen tekijän ja vastaanottajan herkkä ja merkityksellinen dialogi ja saada aikaan sosiaalista ja kulttuurista vaihtoa. (Sava 1993, 19–39.)

Taidetyöskentelyssä yksilön asema on aktiivisesti luova, havainnoija, kokija, osallistuja, tekijä. Ihminen suuntaa katseensa ympäristöönsä ja itseensä, kuvaa aistimaansa todellisuutta ja sijoittaa asioita suhteessa toisiinsa. Taiteessa saavutetaan tietoa todellisuudesta omien sisäisten näkemysten kautta ja sen avulla on mahdollista hahmottaa todellisuudesta myös sellaisia osia, jotka eivät rationaalisen päättelyn avulla avaudu. Kuvaamalla todellisuutta taiteen keinoin voi saada myös käsityksen todellisuuden ja totuuden yhteismitattomuudesta, jokainen kohtaa maailman, kuvaa ja tulkitsee sen tapahtumia yksilöllisesti. (Venkula 2003, 34–39.)

Taiteen avulla voi kuvata maailmaa, jossa elää ja lisäksi vaikuttaa siihen, olla osallinen. Tämä tarkoittaa omakohtaista vaikuttamista tapahtumien kulkuun, sitoutumista ja vastuunottoa sekä mahdollisuutta harjoitella erilaisia toimintatapoja. (Venkula 2003, 34–39.) Taidetyöskentelyssä epäonnistuminen ja uuden luominen liittyvät toisiinsa. Luova prosessi on aina arvaamaton, toisinaan kaoottinenkin. Luovaan työskentelyyn sisältyy riskin ottamista, kokeilemista, epäonnistumista, virheitä ja niiden seurauksena uusia yllättäviä käännteitä. (Airaksinen, Karkkulainen, Ala-Vennesluoma, Pirhonen & Kastu 2015, 10–11.)

Taiteen sisällä ihminen on toiminnallisesti aktiivinen. Tehdessä tarkkaavuus, kärsivällisyys, läsnäolo- ja keskittymiskyky harjaantuvat ja havainnointi ja arviointikyky vahvistuvat. Tekemällä on mahdollista saavuttaa uudenlaisia kokemuksia sekä laajentaa ja muuttaa näköalaa ympäristöön. Tätä kautta voi muuttaa käsitystään todellisuudesta. (Venkula 2003, 34–39.) Omakohtainen taidetyöskentelyprosessi tarjoaa myös mahdollisuuden oppia sietämään epävarmuutta ja keskeneräisyyttä. On mahdollista, että taiteen leikkilasta siirtyy kykyä nähdä enemmän vaihtoehtoja myös arkielämään. (Aira-Räsänen, Karkkulainen, Ala-Vennesluoma, Pirhonen & Kastu 2015, 10–11.)

Yksi taiteen erityispiirre on, että asioita on mahdollista irrottaa niiden tavanomaisesta kontekstista ja tarkastella niitä erillään tai uudenlaisissa yhteyksissä. Taidetta voi ajatella työkaluna, jonka avulla ihminen pääsee tutkimaan itseään ja olosuhteitaan. Taide voi auttaa meitä riisumaan maailmalta ja toimiltamme itsestäänselvyyden, havahduttaa meidät tarkastelemaan tavanomaisia reagoititapojamme. Taiteita voi ajatella uudelleen organisoivina käytäntöinä inhimillisen elämän muotoilemisessa (Venkula 2003, 34–39; Noë 2019, 32–36.)

Noë (2019) mukaan epäonnistuminen on yksi taiteen tärkeimmistä tutkimuskannista. Joskus taide koostuu siitä, mitä paljastuu, kun prosessissa ei onnistuta oletetun mukaisesti. Taiteen nautinto syntyy, kun siirrytään etsimisen ja eksyneisyyden tilasta löytymisen tilaan. Noë mukaan taide ei aktivoi ihmistä vaan antaa ihmiselle mahdollisuuden laittaa taide tapahtumaan. (Noë 2019, 32–36, 102–106.)

Taiteellinen toiminta on luonteeltaan herkistymistä ja hiljentymistä vaativaa, tunteita liikuttavaa ja arvottavaa. Sen toteuttamiseen tarvitaan turvallinen ja avoin ilmapiiri. Itseilmaisua ja kokemusten jakamista mahdollistavassa tilassa voidaan aikaansaada taidedialogi, jossa useamman tekijän kokemukset ja tuotokset liittyvät toisiinsa. (Sava 1993, 18, 29.)

3.2 Ohjaus sosiaalityössä

Sosiaali-ohjaus on tavoitteellista toimintaa, jolla pyritään edistämään asiakkaan hyvinvointia; elämän- ja arjen hallintaa (Helminen 2016, 16). Ohjauksen tavoitteena on kiinnittää ihmisiä yhteiskuntaan ja samalla auttaa heitä elämään omien arvojensa mukaista elämää. Ohjauksessa tuetaan yksilön oppimis-, kasvu-, työ- tai ongelmanratkaisuprosesseja toimijuutta vahvistavasti. Ohjauksen menetelmät tulee valita niin, että ohjaus ei lisää henkilön riippuvuutta tuesta eikä kavenna hänen osallisuuttaan. (Vehviläinen 2014, 12–24.)

Vehviläinen (2014) määrittelee ohjauksen institutionaaliseksi toiminnaksi, jonka tekee mielekkääksi yhteiskunnassa vallitseva oletus ja sopimus, että yksilöt voivat, kykenevät, haluavat ja että heidän tulee ohjata itse elämäänsä ja että he voivat tehdä näin liittymällä mielekkäiksi kokemiinsa yhteisöihin tai yhteistoimintoihin. (Vehviläinen 2014, 23.)

Itseohjautuvuusteorian perustana on ajatus ihmisestä perusluonteeltaan elinvoimaisena, itseohjautuvana ja aktiivisena. Itseohjautuvuusteoria painottaa osallisuuden ja toimijuuden tukemisessa vapaaehtoisuutta, kyvykkyyttä ja läheisyyden kokemusta. Näiden kolmen perustarpeen ajatellaan selittävän huomattavan osan päivittäisistä myönteisistä tunteista, pitkäaikaisesta koetusta hyvinvoinnista sekä onnistumisesta hyvin erilaisten tavoitteiden suhteen. (Martela 2015, 67–68.)

Vapaaehtoisuudella tarkoitetaan mahdollisuutta tehdä asioita, joista on henkilökohtaisesti innostunut ja joita arvostaa. Autonomialla tarkoitetaan omin ehdoin elämistä eli tunnetta siitä, että tekee valintansa itse omien kiinnostustensa pohjalta ilman sisäistä tai ulkoista pakkoa. Vapaaehtoisuuteen kuuluu sisäinen työntövoima, kokemus siitä, että on itsestä kumpuavia syitä tehdä jotakin tiettyä asiaa. Kyvykkyyden kokemus syntyy silloin kun haasteet ja taidot ovat sopivassa suhteessa ja ihminen pystyy peilamaan suoritustaan johonkin päämäärään ja näin saamaan palautetta onnistumisestaan ja kehittymisestään. Kyvykkyyden kokemus voi ilmetä esimerkiksi flow-tilana, tunteena siitä, että asiat sujuvat itsestään. Palautteen antaminen oppimisesta ja henkilökohtaista kasvua tukevalla tavalla vähentää epäonnistumisen pelkoa ja lisää motivaatiota.

Läheisyydellä tarkoitetaan yhteenkuuluvuuden kokemusta ja sitä että tulee hyväksytyksi omana itsenään. (Martela 2015, 50–52, 98–99, 222.)

Kun nämä kolme täyttyvät, ihminen tuntee vapaaehtoisuutta ja kykeneväisyyttä suhteessa tehtävään ja hän tuntee olevansa osa jotakin yhteisöä tai kokonaisuutta, jonka kannalta hänen toimintansa on mielekästä. Silloin hän voi sitoutua toimintaan, asettaa siihen nähden tavoitteita ja säädellä omaa toimintaansa tavoitteiden saavuttamiseksi. Kun yksilö toimii arvojensa mukaisesti osana jotakin yhteistoimintaa, hänen on helpompi suuntautua tulevaisuuteen. (Vehviläinen 2014, 21–22.)

Toimijuutta voidaan tukea myös dialogisen vuorovaikutuksen avulla. Dialoginen vuorovaikutus perustuu moniäänisyyteen, siihen että eri ihmisten toisistaan poikkeavia näkemyksiä pyritään ylläpitämään aktiivisesti. Tämä edellyttää kuuntelevaa ja arvostavaa ilmapiiriä, jossa jokaisen osallistujan todellisuus saa olla läsnä sellaisenaan. Dialogisuus lähtee perusolettamuksesta, että kehitys on yhteistä, kaikissa toimintaan osallistuvissa tapahtuvaa muutosta. Asiantuntijuus on ensisijaisesti kykyä olla aidosti läsnä kokemusten äärellä, myös sellaisten kysymysten keskellä, joihin itsellä ei ole vastauksia. (Seikkula & Arnkil 2005, 83–91.)

Dialogisen vuorovaikutuksen tavoitteena on saattaa yksilöiden ja yhteisöjen piilossa olevat voimavarat ja potentiaali aktiiviseen käyttöön. Dialogisuudessa on kyse yhdessä ajattelun taidosta. Yhdessä ajattelemalla yhteisön on mahdollista saavuttaa sellaista ymmärrystä, joka ei ole kenenkään yksin saavutettavissa. Yhdessä ajattelun paikka, toimintoja ohjaava keskus on ihmisten välissä osana sosiaalista kontekstia ja fyysisiä olosuhteita. Tällaisena sosiaalinen todellisuus on moniäänistä, kaikki äänet osallistuvat siinä ainutlaatuisessa hetkessä merkitysten ja yhteisen kielen rakentamiseen. Kaikki äänet ovat tasa-arvoisessa suhteessa toisiinsa, yhtä lailla totta ja yhtä arvokkaita. (Seikkula ym. 2005, 89–92.)

Dialogisuus tarkoittaa ryhmätilanteissa sitä, että osallistujat sitoutuvat yhdessä ilmaistamaan ja tutkimaan ajatuksia ja näkökulmia rakentavassa hengessä. Ohjaajan tehtävänä on osallistujien toimijuuden vahvistamiseksi hakea keinoja, jotka voivat auttaa ohjattavia tunnistamaan omat tietonsa, taitonsa ja voimavaransa, arvioimaan toimintatapojensa toimivuutta sekä harjoittelemaan uusia tapoja ja osallisuutta. Toimijuuden

vahvistumisen voi havaita esimerkiksi yleisestä rauhallisuudentunteesta, pystyvyydentunteesta ja tunteesta, että kuuluu johonkin. (Vehviläinen 2014, 19–26.)

Hyvä ohjaus rakentuu sille, että osallistuja tuntee turvallisuutta, tulee nähdyksi, kuuluksi ja hyväksytyksi omana itsenään. Tällöin hän saa mahdollisuuden tarkastella omaa tilannettaan, haastaa itseään ja pystyy tekemään mahdollisesti tarpeellisia muutoksia omassa elämässään. Ohjauksen ammatillisuus rakentuu keinoista käsitellä erilaisia tilanteita. Inhimillisessä työssä tunteet ovat aina osa työskentelyä. Vaikka tunteita ei käytettäisi työskentelyn välineenä niin ohjaajan kyky tunnistaa tunteita ja niiden vaikutuksia ohjattavan toimintaan tekee ohjauksesta toimivampaa. Ohjaaja voi tunnistaa ja nimetä omia tunteitaan, sallia ohjattavan tunnereaktiot ja ottaa ne huomioon ohjausta suunnitellessaan. (Vehviläinen 2014, 61–64.)

3.3 Opinnäytetyön menetelmästä

Tässä opinnäytetyössä on kyse kehittämistoiminnasta ja sen raportoinnista. Kehittämistoiminta on yläkäsite työskentelylle, jonka aikana luodaan uutta. Projektityöksi kuvataan sellaista tavoitteellista, ajallisesti ja aiheeltaan rajattua, määrääjäksi aikataulutettua ja resursoitua työtä, jota tekevät nimetyt projektityöntekijät. Projektille on tunnusomaista ainutlaatuisuus ja ainutkertaisuus, se on suunniteltua yhteistoimintaa, jonka aikana syntyy jotakin uutta. Projektin kehittämispäämäärä on tunnistettu, mutta suunnitelma kuitenkin sen verran löyhä, että se mahdollistaa korjaavat toimenpiteet projektin aikana. (Salonen 2013, 8, 12.)

Syklinen spiraalimalli kuvaa kehittämistoimintaa, jossa toiminnan perustelu, organisointi, toteutus ja arviointi seuraavat toisiaan kehämäisesti. Spiraalimallin lähtöolettamuksena on se, että ihminen on oppiva luovana toimijana, kehittämistoiminta ottaa huomioon osallistujien elämäkokemuksen ja sosio-kulttuurisen ympäristön. Ihminen kokonaisvaltaisena toimijana ja organisaation kollektiiviskulttuurinen osaaminen ovat osa työskentelyä. Asiat tarkentuvat ja voivat myös muuttua toiminnan edetessä. (Salonen 2013, 15.)

4 KEHITTÄMISTYÖN PROSESSI

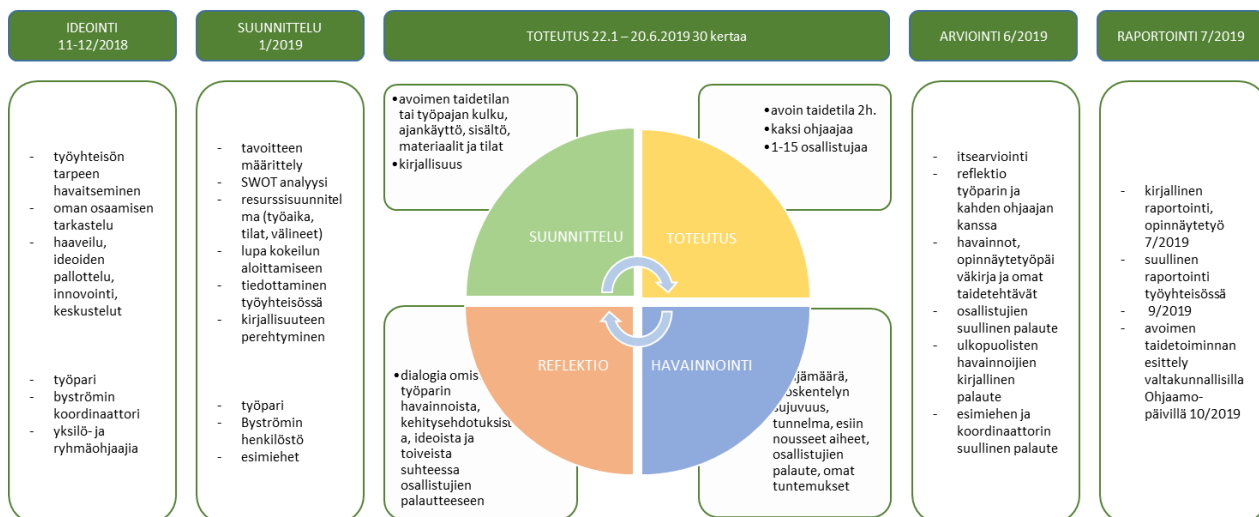
4.1 Kehittämistyön tausta ja tarve

Byströmin Ohjaamossa etsitään jatkuvasti uusia tapoja kohdata palveluiden tarpeessa olevia nuoria. Nuorten työllisyyttä edistävien palveluiden tavoitteena on työelämän ja opiskelun ulkopuolella olevien asiakkaiden siirtyminen koulutukseen tai työelämään, asiakkaiden työ- ja toimintakyvyn ylläpitäminen ja edistäminen sekä korjaavien palveluiden vähentynyt tarve. Kulttuuritalo Valveen tavoitteena on taiteen ja kulttuurin mahdollistaminen ja edistäminen.

Organisaatiot olivat järjestäneet yhteistyössä soveltavaan taiteeseen perustuvia kuntouttavan työtoiminnan taideryhmiä kaksi ja puoli vuotta. Tuona aikana taidetoiminnasta kiinnostuneita asiakkaita oli ollut enemmän kuin ryhmäpaikkoja. Samaan aikaan ohjaustyötä tekevät työntekijät olivat tuoneet esiin kiinnostustaan ryhmässä käytettäviä taidemenetelmiä kohtaan. Näistä lähtökohdista heräsi marraskuussa 2018 ajatus säännöllisestä matalan kynnyksen taidetoiminnasta, joka olisi avointa sekä henkilökunnalle että asiakkaille. Organisaatioiden tavoitteet ja taiteen hyvinvointivaikutuksiin perustuvat suositukset toimivat kehittämistyön pohjana.

4.2 Kehittämistoiminnan vaiheet

Opinnäytetyö toteutui aikavälillä 11/2018 – 7/2019. Kehittämistyö voidaan jakaa kronologisesti viiteen eri vaiheeseen. Näitä vaiheita ovat ideointi-, suunnittelu-, toteutus-, arviointi- ja raportointivaihe (Kuvio 3). Toteutusvaihe 7.1. – 31. 06. 2019 oli pisin ja sisälsi 30 yksittäistä syklisen spiraalimallin mukaisesti edennyttä kokeilua.

Kuvio 3 Kehittämistyön prosessikaavio.

Avoimen taidetilan ideointi lähti liikkeelle henkilökunnan esittämistä kysymyksistä ja kiinnostuksesta taidetehtäviä kohtaan. Työyhteisön epävirallisissa moniammatillisissa keskusteluissa syntyi useita erilaisia ideoita taidetoiminnasta, osa ideoista näytti mahdolliselta sovittaa organisaation toimintaan.

Suunnitteluvaiheessa taiteen tapahtumista pyrittiin sanallistamaan ja pakkaamaan ideat konkreettiseen muotoon ja kaavioihin. Näin taidetoiminnasta ja sen merkityksestä pystyttiin keskustelemaan organisaation muiden edustajien kanssa. Suunnittelussa käytettiin SWOT analyysiä (liite 1) ja dialogisia keskusteluja työyhteisön, esimiesten ja työparin kanssa.

Innovoinnin pohjalta Byströmin ohjaamoon päätettiin luoda kevään 2019 ajaksi avoin taidetila. Tavoitteena oli kokeilujen avulla kehittää matalan kynnyksen toimintamuoto, joka tukisi sekä ihmisten välistä kohtaamista, että taiteen tapahtumista. Kehittämistyön perusteella pyrittiin luomaan yhteistä ymmärrystä siitä, kuinka ja millaisin resurssein avoin taidetoiminta olisi jatkossa toteutettavissa ohjaamossa.

Vuorovaikutukseen ja reflektioon perustuvassa kehittämisessä alkusuunnitelma on tehtävä hyvin, mutta se ei voi olla liian tiukasti määritelty, sillä etukäteen on vaikea arvioida mikä toimii ja mikä ei (Salonen 2013, 13–17). Käytännön toimintaa suunniteltiin yhdessä työyhteisön, Byströmin Ohjaamon koordinaattorin ja taidetoiminnassa

työparina toimivan sanataiteilijan kanssa. Vastuu sisällön tuottamisesta ja kokeilujen toteuttamisesta jaettiin työparin kesken, raportointivastuu jäi opinnäytetyön tekijälle. Toiminnan resurssit (tilat, välineet, ajankäyttö) ja tiedottaminen suunniteltiin esimiesten kanssa.

Kehittämistyön toteutusvaiheessa työpajojen suunnittelu, toiminta, havainnointi ja reflektointi seurasivat toisiaan lyhyissä sykleissä. Kehittäminen perustui työpajoissa tehdyille havainnoille ja johtopäätöksille. Havaintoja tehtiin käytännön toteutuksesta, esimerkiksi resurssien riittävydestä, tiedottamisesta, asiakasmääristä, aikatauluista ja toiminnan sujuvuudesta. Sisällön kehittämistä varten havainnoitiin myös ohjaustilanteissa yleistä ilmapiiriä, taidetyöskentelyn keskittyneisyyttä, esiin nousseita aiheita ja sosiaalista vuorovaikutusta. Reflektiossa huomioitiin omat kokemukset tilanteista, työparin ja työyhteisön sekä asiakkaiden spontaani palaute ja palavereissa esiin tuodun asiat. Opinnäytetyön prosessia ja havaintoja dokumentoitiin opinnäytetyöpäiväkirjaan. Työyhteisöltä ja toimintaan osallistuneilta pyydettiin ideoita, tarpeita ja vapaamuotoista palautetta sekä suunnitteluvaiheessa että työskentelyn edetessä. Työskentelyn aikana kokeilujen etenemistä tarkasteltiin työparin, Byströmin ohjaamon koordinaattorin sekä oppilaitoksen opinnäytetyön ohjaajan kanssa.

Kehittämistyön arviointivaiheessa kokeilujen kokemukset koottiin yhteen raportointia varten. Kokeilua tarkasteltiin sekä ulkoa- että sisältäpäin opinnäytetyöpäiväkirjojen ja arviointivaiheessa kerätyn suullisen palautteen avulla. Kehittämistyön tuloksena syntyi kokemusperäistä tietoa siitä, mitä avoin taidetoiminta voi ohjaamo-toiminnassa olla. Valmis tuotos on tämä kirjallinen yhteenveto kokemuksista.

4.3 Avoin taidetila

Byströmin Ohjaamon avoin taidetoiminta käsitti yhteensä 30 soveltavan taiteen työpajaa, kestoiltaan 2–3 tuntia. Taidetila oli avoinna Byströmin Ohjaamossa 13 kertaa, Kulttuuritalo Valveella 11 kertaa (kuva 1) ja Walkersin tiloissa 3 kertaa. Lisäksi avoin taidetoiminta vieraili Ohjaamon muissa ryhmissä kaksi kertaa sekä Byströmin jalkau-

tumistoiminnassa kerran. Avoimen taidetilan jatkoksi Byströmin Ohjaamoon kehitettiin työntekijöiden ja asiakkaiden lainattavaksi taidereppuja. Reput sisältävät matalan kynnyksen taidetehtäviä ja niihin tarvittavia välineitä.

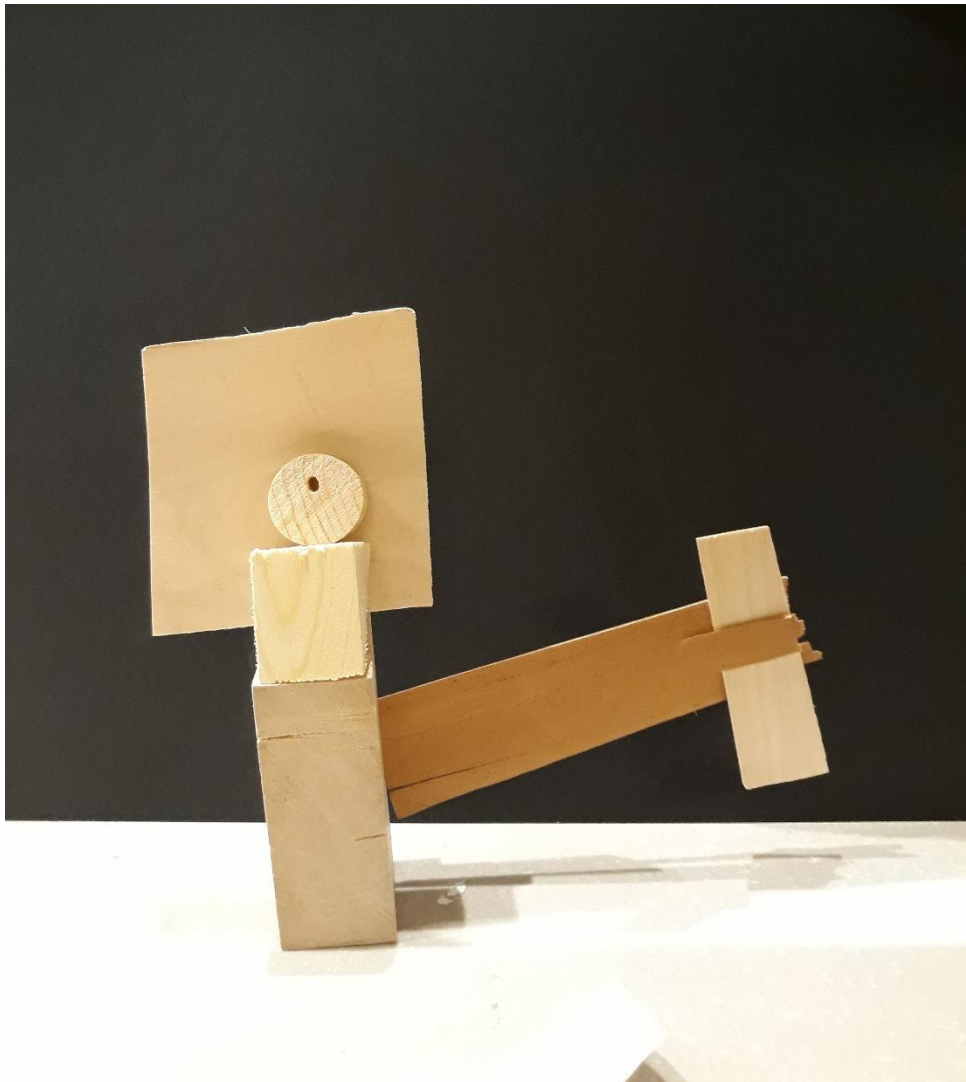
Kuva 1 Valveen työtila

4.3.1 Resurssit

Avointa taidetilaa ohjasi pääsääntöisesti työpari yhdessä. Jokaista taidetilaa varten varattiin molemmille 2-3h ohjausaikaa ja 1-2h muuta työaikaa, sisältäen työpajojen suunnittelun, toiminnan valmistelun ja siirtymiset, organisoinnin, tiedottamisen, materiaalin hankinnan ja palaverit. Minä vastasin kuvallisesta ilmaisusta ja työparini, kirjailija ja sanataiteilija, vastasi sanataideharjoituksista. Ohjausvastuu avoimessa taidetilassa oli samanaikaisesti molemmilla. Teimme tehtävät ryhmän mukana ja kannatelimme ohjaustilannetta yhdessä.

Yksittäiset työpajat huomioiden avointa taidetoimintaa kokeiltiin yhteensä seitsemässä eri tilassa. Byströmin Ohjaamorakennuksessa kokeiltiin kahden hengen työhuonetta, noin kuuden hengen kokoustilaa ja isompaa kokoustilaa. Valveella avoin taidetila toimi taidetoimintaan tarkoitettussa ryhmätalassa ja Walkersilla kahvilatyypisessä tilassa. Lisäksi avoin taidetila vieraili kerran Bysiksen nuorten kahvilassa ja kerran kirjastossa.

Avoimella taidetoiminnalla oli käytössään perustason taiteilijatarvikkeita; öljy- ja kuivapastelleja, vesiliukoisia liituja ja kyniä, puuvärejä, lyijykyniä, hiiltä, tusseja, akvarelleja, redimix-guasseja, akryylivärejä sekä värillisiä musteita. Tarjolla oli erivärisiä papereita A4 koosta isoihin rullapapereihin, akvarellilaadusta piirustuspaperiin. Kollaasitöissä käytettiin aikakausilehtiä, pahveja, silkkipapereita. Lisäksi oli tavanomaisia työskentelyvälineitä kuten esimerkiksi saksia, teroittimia, viivoittimia, sinitarraa, astioita värien sekoittamiseen, erikokoisia ja -laatuisia pensseleitä ja palettiveitsiä. Taide-työskentelyssä käytettiin myös erityyppisiä kuva-, väri- ja sanakortteja. Muovailutöitä varten oli käytettävissä savea, mehiläisvahapohjaista muovailuvahaa, puupalikoita, verkkoa ja rautalankaa (kuva 2).

Kuva 2 kollaasi puumateriaaleista

4.3.2 Osallistujat

Avoimessa taidetoiminnassa kävi kevään aikana yhteensä 198 osallistujaa. Kokonaisosallistujamäärä kerättiin työpajoittain. Kävijöistä kolme neljäsosaa oli nuoria ja loput henkilökuntaa tai talon ulkopuolisia työntekijöitä. Toimintaan osallistuneita henkilöitä on vähemmän, koska osa osallistui useaan työpajaan. Työpajoittain osallistujamäärä vaihteli 0–15 välillä. Byströmin Ohjaamon työntekijöistä hieman yli puolet (25/47) osallistui toimintaan vähintään kerran.

Byströmin tiloissa järjestetyissä työpajoissa kävi yhteensä 61 osallistujaa, eli keskimäärin 4,7 osallistujaa/kerta. Valveen työpajoissa kävi yhteensä 92 henkilöä, keskimäärin 8,4 kävijää/kerta. Walkersilla avoimeen taidetilaan osallistui yhteensä 28 henkilöä, keskimäärin 9,3 kävijää/kerta. Ohjaamon ryhmien kahdessa työpajassa osallistujia oli yhteensä 15 ja kirjastolla järjestetyssä työpajassa 2.

Avoimeen taidetilaan osallistuneiden ryhmä oli iältään, sukupuoleltaan, sosioekonomiselta tilanteeltaan ja taidesuhteeltaan heterogeeninen. Työpajoihin osallistui nuoria ja työikäisiä ihmisiä. Osalla kävijöistä oli henkilökohtaista kiinnostusta taiteeseen, taiteellista harrastuneisuutta tai koulutusta alalle, kun taas toiset toivat esille, etteivät osaa omasta mielestään kirjoittaa, piirtää tai maalata. Taidetilaan osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen, joten kävijöitä yhdisti henkilökohtainen motivaatio toimintaan tutustumiseen.

4.3.3 Työpajojen sisältö

Jokaisen työpajan alussa oli etunimellä esittäytyminen. Ohjaajat esittelivät toiminnan lyhyesti; kyseessä on avoin taidetila, jossa on muutama sääntö. Omat puhelimet laitetaan äänettömälle, niitä ei käytetä työpajan aikana, tavoitteena on olla vain itsen ja toisten taidetilassa olevien saavutettavissa. Työskentely tapahtuu hiljaisuudessa ja töistä puhutaan vuorovaikutukselle varattuna aikana. Jakaa saa sen verran kuin haluaa ja ohi sanaa voi käyttää, mikäli ei halua käyttää omaa puheenvuoroa. Ohjaajat työskentelevät ryhmän mukana, ja heiltä voi kysyä tarvittaessa apua ja neuvoa.

Työpajat aloitettiin pääsääntöisesti 5–10 minuutin mittaisella alkukirjoittamisella. Alkukirjoittamisen virikkeet vaihtelivat aloitussanoista ja aiheista erilaisiin kortteihin ja esineisiin. Alkukirjoittamisen tavoitteena oli hiljentyminen, itsen ja taiteen äärelle laskeutuminen, taiteen leikitilaan astuminen. Kirjoittamisen purku tehtiin kevyesti, lukemalla jokin itse valittu kohta (sana, lause tai pidempi osa) tekstistä tai muutoin vapaasti kertomalla.

Alkukirjoittamisen jälkeen siirryttiin päivän tehtävään tai aiheeseen, jonka parissa työskenneltiin hiljaisuudessa tilanteesta riippuen 30–60 minuuttia. Kevään aikana taidetilassa kokeiltiin 23 erilaista tehtävänantoa, sanallisia, kuvallisia ja liikkeellisiä. Työskentelyn jälkeen kaikki työt katsottiin ja niistä keskusteltiin. Lopuksi siivottiin.

Tehtävänantojen lähtökohtana oli taiteen leikkutila ja dialogi suhteessa itseensä, taiteeseen ja yhteisöön. Tehtävänantoja kuvaavia sanoja ovat; pysähtyminen ja liike, aistihavainnot, tämä hetki ja muutos, rytmi, leikki, sallivuus, moniäänisyys, eri näkökulmat, myönteiset tunteet, vahvuudet, palautteen antaminen ja saaminen.

Tehtävät suunniteltiin siten, että niitä voi tehdä, vaikka ei olisi kuvallista tai kirjallista harrastuneisuutta ja samaan aikaan niitä voi lähestyä myös teknisenä haasteena. Tehtävänannot testattiin pääsääntöisesti ennen avointa työtilaa. Osa tehtävistä on saanut innoituksensa kirjallisuudesta tai koulutuksista, suuri osa on kehittynyt työn lomassa. Yleisimmin tehtävänannot sisälsivät sekä kirjoittamista että kuvallista työskentelyä. Alla ohjeistukset viiteen erilaiseen työpajakokonaisuuteen ja kuvia työskentelystä. (Kuvat 3 – 7).

Myönteiset tunteet

Alkukirjoittaminen: Valitaan Hehku tunnepalikoista tunne, jota kaipaa itselleen tähän päivään. Kirjoitetaan tajunnanvirtaa valitusta tunteesta 10 minuuttia. Teksti on vain itseä varten, eikä sitä tarvitse lukea kenellekään sellaisenaan, ellei halua.

Jakaminen: Valitaan tekstistä jokin sana, lause tai kohta, jonka mahdollisesti haluaa lukea toisille. Käydään kierros, jokainen näyttää valitsemansa palikan ja lukee halutessaan osan tekstiä tai kertoo vapaasti kokemuksesta.

Tehtävä: Jos valitsemasi tunne olisi hahmo, millainen se olisi. Tutki valitsemaasi tunnetta muovailuvahan avulla. Minkä muotoinen ja värinen tunne on? Kun olet saanut hahmon valmiiksi, kirjoita kuka se on (esim. nimi, luonteenpiirteitä, tuntomerkit, vahvuudet, erityiskyky, lempiasioita), missä se asustaa, millaista elämää se viettää, kenen kanssa jne.

Materiaalit: Kirjoittamisalustat, kynät, paperit ja mehiläisvahamuovailuvahaa värit sininen, keltainen, punainen, musta ja valkoinen sekä muovailutikkuja.

Loppujakaminen: Asetetaan valmiit työt johonkin, mistä kaikki voivat niitä tarkastella. Jokainen voi kertoa omasta työstään ja toiset ryhmäläiset voivat tehdä kysymyksiä tai sanoa hyväksyviä huomioita.

kuva 3 Saviastia nimeltä Salli Savitaipale (luottavainen)

Hiljaisuus

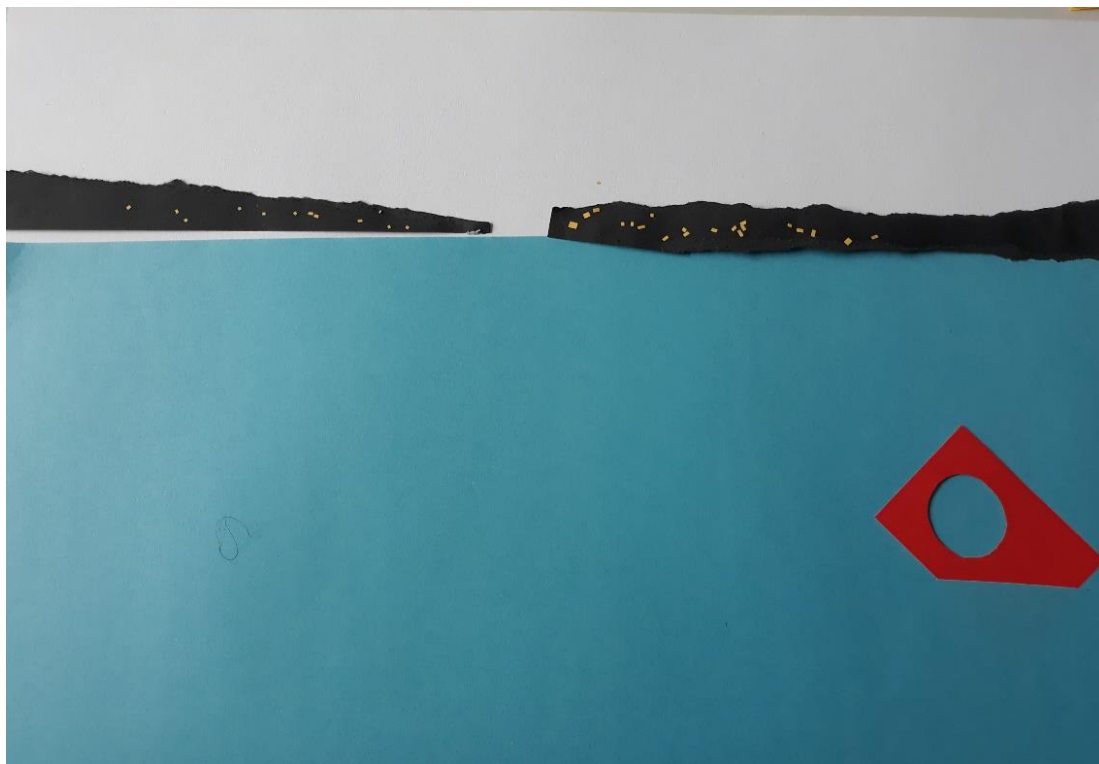
Alkukirjoittaminen: Ollaan alkuun hiljaa 5 minuuttia. Hiljaa voi olla itselle ominaisella tavalla itse valitsemassaan paikassa tässä tilassa ja hyvältä tuntuvassa asennossa. Halutessaan voi laittaa silmät kiinni. Hiljaisuuden jälkeen kirjoitetaan tajunnanvirtaa hiljaisuudesta 5 minuuttia. Tekstin jakaminen halutulta osin ryhmässä.

Tehtävä: Tutkitaan hiljaisuutta mielikuvin ja kuvallisesti. Millaisia asioita tekstistä nousi? Mitä hiljaisuus on, miten se on? Millainen väri tai muoto ilmentää hiljaisuutta? Työskennellään kollaasitekniikalla, esille asetetuista aikakauslehdistä, papereista ja pahveista voi repiä tai leikata irti muotoja ja kiinnittää aluspaperille liimalla.

Materiaalit: silkkipaperit, isot kartongit, erivärisiä papereita, aikakauslehtiä.

Loppujakaminen: Asetetaan valmiit työt johonkin, mistä kaikki voivat niitä tarkastella. Omasta työstä voi rajata näkymään vain sen osan jonka haluaa näyttää. Jokainen voi

kertoa omasta työstään sen mitä haluaa ja toiset ryhmäläiset voivat tehdä kysymyksiä tai sanoa hyväksyviä huomioita.

Kuva 4 Hiljaisuus

Supervoima

Alkukirjoittaminen: Valitaan maisemakorteista se, joka kutsuu juuri nyt. Kirjoitetaan kortista tajunnanvirtaa 10 minuuttia. Kortin takana on kysymys, jota voit käyttää halutessaan kirjoittamisen virikkeenä. Tekstin jakaminen halutulta osin ryhmässä.

Tehtävä: Sata asiaa, joiden tekemisestä pitää henkilökohtaisesti. Kirjoitetaan 5–10 minuutin aikana niin monta mieluisaa tekemistä kuvaavaa sanaa kuin ehditään. Minkä tekeminen on minusta tärkeää ja arvokasta, millainen tekeminen palkitsee itsessään, mikä tuntuu helpolta ja vaivattomalta? Valitaan näistä yksi, joka voisi olla supervoima ja kirjoitetaan siitä. Millainen on hahmo, jolla tällainen supervoima on? Mihin hän käyttää voimaansa? Missä, miten ja kenen kanssa hän liikkuu ja asuu, mitä hän tekee? Kuuluuko hahmo johonkin supervoimaheimoon? Millainen hahmon asu on, onko hänellä supersankarin viitta? Kuvitetaan asu tai sen kuosi. Kollaasitekniikka.

Materiaalit: silkkipaperit, eri väriset paperit, kartongit, aikakauslehdet.

Loppujakaminen. Asetetaan valmiit työt johonkin, mistä kaikki voivat niitä tarkastella. Omasta työstä voi rajata näkymään vain sen osan, jonka haluaa näyttää. Jokainen voi kertoa omasta työstään sen mitä haluaa ja toiset ryhmäläiset voivat tehdä kysymyksiä tai sanoa hyväksyviä huomioita.

Liikkuvat havainnot

Alkukirjoittaminen: Valitaan värikorteista väri, joka kutsuu juuri nyt. Kirjoitetaan tunnannvirtaa valitusta väristä 5 minuuttia. Tekstin jakaminen halutulta osin ryhmässä.

Tehtävä: Lähdetään tekemään havaintoja joko ulos tai johonkin isompaan sisätilaan. Poimitaan muistiinpanovälineisiin (kamera/mikrofoni/tekstimuistio/piirros) 5–10 mahdollisimman yksinkertaista havaintoa. Palataan yhteiseen ryhmätilaan ja tehdään jokainen havainto juoksevilla värillä eri piirtoheitinkalvolle. Kun kalvot ovat kuivuneet, yhdistellään eri havaintoja sisältäviä kalvoja päällekkäin. Etsitään työlle sopiva tausta joko värillisistä papereista, itse maalaten tai aikakauslehdistä leikaten. Nimetään työt.

Materiaalit: Juoksevat värit, esim. pullomuste, värillinen muste, akvarellit, vesiliukoiset liidut, redimix guassit. Piirtoheitinkalvoja. Kollaasimateriaalit.

Loppujakaminen: Asetetaan valmiit työt johonkin, mistä kaikki voivat niitä tarkastella. Jokaisen työn vierelle laitetaan yksi A4 paperi. Osallistujat kiertävät katsomassa töitä ja jättävät jokaisesta työstä siitä tekemiään huomioita työn vieressä olevalle paperille. Näin tekijälle jää kirjallinen muistio siitä, mitä kaikkea hänen työnsä on tuonut toisten mieleen. Lopuksi käydään kierros, miltä tekeminen tuntui.

Kuva 5 Liikkuvat havainnot

Näyttelyvierailu

Tehtävä: Kuljeskellaan vapaasti omaan tahtiin näyttelytiloissa ja tutustutaan näyttelyn töihin. Valitaan yksi työ, joka tuntuu kutsuvan jostakin syystä. Asetutaan työn lähelle ja tarkastellaan sitä eri näkökulmista. Työn äärellä voi kirjoittaa tajunnanvirtaa esimerkiksi 5 minuuttia ja tarkastella, mitä asioita ja havaintoja sieltä nousee? Työtä voi tarkastella myös sijoittamalla itsensä siihen; mihin kohtaan työssä voisit asettua? Mitä koet, näet, kuulet, tunnet, haistat ja ehkä maistat tuossa kohdassa?

Kun työtä on tarkasteltu monesta eri näkökulmasta, valitaan tarkasteluun työ, joka työntää luotaan, aiheuttaa suuttumusta tai muutoin ei vedä puoleensa. Tarkastellaan tätä toista työtä samoin kuin ensimmäistä. Tämän jälkeen mietitään, miten nämä kaksi työtä voisivat liittyä toisiinsa. Rakennetaan kahden työn välille kuvallisesti tai kirjoittaen puuttuva palanen, silta tai ajallinen yhteys. Vaihtoehtoisesti voidaan tehdä vastustyö jommallekummalle valituista töistä.

Välineet: kirjoitus/piirustusaluslat, paperia, kynät/liidut.

Jakaminen: katsotaan sekä valitut työt että tehdyt työt yhdessä näyttelytilassa. Tekijä saa kertoa miksi hän valitsi kyseiset työt ja millaiset vastaukset hän laati.

Kuva 6 vastaus näyttelytyölle

Kuva 7 vastaus näyttelytyölle

4.3.4 Yhteenvetoa ja palautetta avoimesta taidetoiminnasta

Avoin taidetila aloitettiin avoimin ajatuksin ja oleskellen, sopivaa toimintatapaa luonnostellen. Kokeileva ja keskusteleva ilmapiiri säilyi kevään ajan ja avoimesta taidetilasta saatiin paljon reaaliaikaista suullista palautetta, jota kirjattiin opinnäytetyöpäiväkirjaan. Osallistujien (ohjaajien ja asiakkaiden) kehittävä palaute oli taidetilan sisällön ja muodon kehittymisen näkökulmasta tärkeää. Välittömän kiittävän ja kriittisen palautteen avulla taidetilasta muodostui moniääninen näkemys. Erityisesti kysymykset ja erilaiset ehdotukset auttoivat hahmottamaan kokonaisuutta ja rajaamaan työmuotoa.

Ilmoittautumisen tarvetta pohdittiin säännöllisesti. Alussa taidetilaan sai tulla aukioloaikojen puitteissa oman aikataulun mukaisesti. Yhteinen aloittaminen, samanaikainen työskentely ja yhteinen jakaminen tuntuivat kuitenkin niin tärkeältä osalta kohtaamista, että hyvin pian päädyttiin selkeisiin aloitus- ja lopettamisaikoihin ja työpajatyypiseen työskentelyyn. Työntekijät antoivat positiivista palautetta siitä, että taide-toimintaan pystyi osallistumaan asiakkaan kanssa yhdessä ja näin kohtaamaan asiak-

kaan uudella tavalla tai madaltamaan hänen kynnystään osallistumiseen. Myös asiakkaat jättivät myönteistä palautetta siitä, että toimintaan voi tulla ilmoittamatta ja tarvittaessa oman ohjaajan kanssa. Samaa käytäntöä toivottiin jatkettavan.

Kokonaiskävijämäärälle ei asetettu tavoitetta, jokaista taidekohtaamista pidettiin arvokkaana. SWOT-analyysissä mahdollisena uhkana pidettiin sekä sitä, että toiminta ei tavoita nuoria, että sitä, että kaikkia toiminnasta kiinnostuneita ei voida ottaa mukaan. Suuressa mittakaavassa kumpikaan näistä ei toteutunut. Kerran toimintaan ei osallistunut yhtään henkilöä ja kaksi kertaa osallistujia oli enemmän kuin tilat antoivat myöten. Osallistujien suuri määrä oli kuitenkin ongelma vain siinä tapauksessa, että osallistujat tulivat työpajaan myöhässä. Ohjaamisen näkökulmasta ihanteellisin osallistujamäärä oli 3–8 osallistujaa kerrallaan. Tällainen ryhmäkoko tuotti eniten yhteistä jakamista. Osallistujamäärä mahdollisti riittävästi erilaisia, toisistaan poikkeavia näkökulmia ja samalla riittävän pienessä ryhmässä osallistujat myös jakoivat omia ajatuksiaan enemmän kuin isossa ryhmässä.

Avoimen taidetilan tarkoituksena oli mahdollistaa osallistujille hiljentyminen itsen ja taiteen äärelle. Tähän pyrittiin tilavalinnoilla ja toiminnan rytmittämällä. Turvallista ilmapiiriä tuettiin toistuvilla rutiineilla ja yhteisillä, vähäisillä, mutta selkeillä säännöillä ja toimintaohjeilla. Toiminnassa pyrittiin ylläpitämään toisistaan poikkeavia näkemyksiä; puheenvuorot jaettiin ja niissä pyrittiin tasavertaisuuteen. Osallistujille annettiin myönteistä palautetta erilaisista näkökulmista ja rohkeudesta ilmaista niitä. Tarkeavilla kysymyksillä luotiin tunnetta välittävästä ja kiinnostuneesta ilmapiiristä. Erilaiset tunnereaktiot pyrittiin sallimaan ja sanoittamaan niitä yhdessä. Omaehtoisuuden tunnetta vahvistettiin toiminnan vapaaehtoisuudella sekä tehtävänantojen väljyydellä. Toiminnassa annettiin mahdollisuus saada ja antaa palautetta ja molempia harjoiteltiin käytännössä. Palautteenannossa keskityttiin lopputuloksen sijaan prosessiin sekä taiteen kokemiseen yksilöllisenä asiana. Jakamisessa painotettiin taidekielisyttä arkikielisyden sijaan.

Avoimen taidetilan sisältöä pohdittiin työparin, Ohjaamon yksittäisten työntekijöiden ja avoimeen taidetilaan osallistuneiden kanssa. Valmiiksi mietityt taidetehtävät koettiin paremmaksi kuin vapaa tekeminen. Tilanteessa, jossa osallistujat eivät tunne toi-

siaan ennalta, tehtävien koettiin tuovan struktuuria ja sitä kautta tekemisen ja keskittymisen helpoutta sekä uusia kokemuksia. Osallistujien mukaan ilman ohjaajien antamia tehtävänantoja olisi ollut helppo pitäytyä tutuissa työtavoissa. Taidetehtävien suunnittelussa ja valinnassa otettiin huomioon osallistujien antama palaute.

Kokeilun edetessä tilojen suhteen tehtiin useita muutoksia. Tilat vaikuttivat toimintaan merkittävästi. Paitsi fyysiset puitteet niin myös tilan henki oli tärkeää, se millaiseen toimintaan ympäristön vihjeet virittivät. Epämuodollinen, väljä ja rauhallinen tila auttoi laskeutumaan taiteen leikkitilaan. Oma reviiiri ja riittävä etäisyys toisiin työskenteelijöihin ja hiljaisuus antoivat mahdollisuuksia rauhoittua ja keskittyä. Vähäinenkin ulkopuolisten kauttakulku tai pistäytyminen tilassa rikkoi työskentelyrauhaa. Työskentelyvaihtoehdot lattialla, pöytätasolla ja seisoen toivat tekemiseen lisää ulottuvuuksia. Lupa sotkea ja asianmukaiset tilat käsien ja välineiden puhdistamiseen tekivät työskentelyn vaivattomaksi. Näistä syistä toiminta siirtyi lopuksi kokonaan Valveelle. Valveella pystyi hyödyntämään toiminnassa myös talon kulttuuriympäristöä, esimerkiksi näyttelytiloja. Myös kahvilatyypiset tilat toimivat taidetoiminnan näkökulmasta muunneltavuutensa ja rennon oleskeluilmapiirin vuoksi silloin kun ne olivat kokonaan taidetilan käytössä. Kahvilatyypisten tilojen haasteena oli se, että työskentelytarvikkeita tai valmiita töitä ei voinut säilyttää paikan päällä.

Välineitä oli monipuoliseen työskentelyyn riittävästi. Laadukkaat materiaalit tuottavat tekemisen iloa ja onnistumisen kokemuksia myös aloittelevalle tekijälle. Toimintaan osallistuneet toivat esiin enemmän tyytyväisyyttä kuin tyytymättömyyttä siihen, että tehtävänantojen mukaan käytössä olevat materiaalit olivat toisinaan rajattuja. Osallistujat toivat esiin tyytyväisyyttä siitä, että rajaaminen yllytti ja antoi mahdollisuuden kokeilla uudenlaisia materiaaleja sen sijaan, että olisi valinnut tutut työskentelyvälineet. Ohjaajana pidin hedelmällisimpänä tilannetta, jossa osallistujalla oli mahdollisuus valita joko tehtävänannon mukainen työväline tai halutessaan jokin toinen itselleen siinä tilanteessa paremmin sopiva. Tämä toteutui Valveella, missä oli mahdollisuus säilyttää välineitä ja keskeneräisiä töitä.

Kokonaisuutena useat toimintaan osallistuneet työntekijät kertoivat taidetoiminnan vaikuttaneen myös työhyvinvointiinsa kohottavasti, toiminnan virkistäneen, selkeyttäneen ajatuksia tai rytmittäneen työpäivää. Samoin nuoret kertoivat saaneensa uutta

ajateltavaa ja kiinnostavaa tekemistä, kokeilleensa uusia tekniikoita tai tekemisen tapoja ja saaneensa uusia näkökulmia tai ”hoksanneensa asioita”. Osa työntekijöistä kertoi saaneensa taidetilasta uusia työkaluja omaan työhönsä. Tosin samalla taidetta työssään kokeilleet työntekijät kertoivat kokeneensa oman taideohjauksensa suppeammaksi verrattuna taidetilan ohjaukseen. Työntekijät antoivat myönteistä palautetta taidetilan ohjaajien innostuneesta asenteesta ja intohimoisesta suhteesta taiteeseen. Tämän ajateltiin kannattelevan toimintaa ja sitouttavan osaa nuorista.

Taidetoiminnan aikana tuli paljon myös kysymyksiä, kriittistä palautetta ja kehittämissuhteita. Toiminnan tiedottamisen puutteista tuli palautetta työntekijöiltä, asiakailta ja talon ulkopuolelta. Tilojen sotkeentumisen vaarasta tuli muutamia huolestuneita tiedusteluita. Toimintaan osallistuneilta tuli sisältöehdotuksia ja ehdotuksia käytettävistä välineistä. Toiminnalle toivottiin enemmän näkyvyyttä sekä konkreettisesti Ohjaamon asiakastiloihin, että sosiaaliseen mediaan. Taidetoimintaan osallistuneet ehdottivat taiteen yhdistämistä luontotoimintaan ja pelitoimintaan. Lisäksi toivottiin mahdollisuutta käydä yksilöllisessä taidetapaamisessa sekä työtilaa, jossa voisi tehdä itsenäisesti omia taideprojekteja.

Avoimesta taidetilasta saatiin myös kahden ulkopuolisen havainnoijan palautetta. Havainnoijat osallistuivat avoimeen taidetilaan, jossa oli heidän lisäksi kaksitoista osallistujaa. Havainnoijat tarkastelivat toimintaa erityisesti urasuunnittelutaitojen ja toimijuuden tukemisen näkökulmasta. Havainnoijien palautteen mukaan taidetoiminnassa pystyi lepäämään tekemisen äärellä; turvallinen ilmapiiri syntyi huolellisen, tarkan ja selkeän ohjeistuksen avulla. Toiminta arvioitiin osallistujalähtöiseksi ja työpaikan tehtävät monipuolisiksi. Palautteen mukaan taidetilassa tuettiin ohjauksen ja tekemisen avulla mm. itsetuntemusta, tulevaisuususkkoa, itsearviointitaitoja, ja minä-pystyvyyttä, rohkaistiin uudenlaiseen ajatteluun, opeteltiin näkökulman vaihtamista ja kehitettiin siirtymätaitoja totutusta uuteen, vahvistettiin resilienssikykyä. Palautteen huomioiden mukaan avoimessa taidetilassa harjoiteltiin asioiden sanoittamista, tavoitteiden asettamista ja sosiaalisia taitoja. Toiminnassa näkyi vertaisuuden näkökulma. Havainnoijien mukaan osallistujien rohkeus kertoa itsestä ulkoistamisen avulla kasvoi.

4.3.5 Haasteista ja eettisistä näkökulmista

Tuntimääräisesti avoin taidetila vei enemmän työaika kuin suljetun pysyvän ryhmän ohjaaminen. Toiminta oli suunnattu sekä nuorille että työikäisille ja osallistujien taidetyöskentelytausta, toimintakulttuuri ja vuorovaikutustavat erosivat toisistaan. Koska toiminta oli luonteeltaan avointa, osallistujamäärää oli mahdotonta arvioida etukäteen. Näistä syistä ohjelma piti suunnitella huolella ja varasuunnitelmia oli hyvä olla muuttuvien tilanteiden varalle.

Avoimessa taidetoiminnassa asioiden äärellä oltiin yhdessä, tasavertaisina toimijoina, ihmetellen. Ohjaajina työskentelimme osana ryhmää, tehden taidetehtävät ja jakaen kokemuksemme. Toimintatapa auttoi kokemaan tilanteen ja tehtävät omakohtaisesti ja kehollisesti sekä ottamaan osaa ryhmän keskusteluun taiteen kielellä. Oman taidetyöskentelyn avulla pystyi myös rohkaisemaan osallistujia monipuoliseen välineiden ja tilan käyttöön. Ryhmässä työskentely oli myös haastavaa. Ohjaajana täytyi pysytellä auki ryhmätilanteelle, sen yksittäisten työskentelijöiden tarpeille ja samanaikaisesti omalle taideprosessille. Lisäksi jos tehtäviä käytettiin useammassa muissakin ryhmässä peräjälkeen, samojen tehtävien tekeminen toistamiseen innostuen ja luovasti kävi ajoittain vaikeaksi.

Taidetyöskentely johdattaa tekijänsä milloin minnekin, usein jollakin tapaa ajankoh- taisten tai merkityksellisten asioiden ja tunteiden äärelle. Asiat saattavat olla hyvinkin henkilökohtaisia ja taidekielinen kohtaaminen helposti ja nopeasti syvää ja ehkä näistä syistä hämmentävääkin. Avoimessa taidetilassa tapahtui taidekielistä kohtaamista sekä toisilleen tuntemattomien välillä, että hyvin läheisten ihmisten kesken. Kohtaamista tapahtui asiakkaiden kesken, kollegojen kesken, asiakkaiden ja työntekijöiden välillä ja toisinaan myös sellaisten henkilöiden välillä, jotka eivät tienneet, mistä roolista kä- sin toinen on tilanteeseen saapunut. Ohjaajana kohtasin joitakin ihmisiä vain kerran enkä tullut tietämään heistä muuta kuin etunimen. Taidetyöskentelyssä roolien merki- tys kaventui ja himmeni, kun kaikki osallistujat työskentelivät samojen tehtävien ää- rellä, jokainen omista lähtökohdistaan, yksilöinä, osana juuri sitä ainutlaatuista yh- teistä taiteen tapahtumisen hetkeä.

Samaan aikaan, juuri siitä syystä, että taiteen äärellä saatetaan olla hyvinkin herkkänä oleellisten asioiden äärellä, ohjaajan tehtävässä korostui turvallisen ilmapiirin luominen ja ylläpitäminen. Taide perustuu aistihavaintoihin. Avoin ja tietyllä tavalla tyhjä, luottavainen mieli helpottaa aistihavaintojen tekemistä. Sisäiseen työskentelyrauhaan pystyttiin vaikuttamaan ympäristön hiljaisuudella sekä arkipuheen ja kännyköiden puuttumisella. Arkipuheen ja puhelinten käytön rajoittaminen avoimessa toiminnassa tuntui aluksi jopa rajulta, mutta koska hyöty oli silmin nähtävissä osallistujien keskityneisyytenä, säännöstä pidettiin kiinni.

Avoimessa taidetilassa taidetta ajateltiin kielenä. Etukäteen ja toiminnan edetessä ohjaajina ja työparina pohdimme ilmaisunvapautta. Mitä taiteen välityksellä on lupa ilmaista? Voivatko joidenkin tekemät rajut, voimakkaasti kantaa ottavat tai esimerkiksi seksiä tai väkivaltaa sisältävät kuvat tai tekstit tuntua toisista hankalilta? Voidaanko taidekielisyttä rajoittaa ja tulisiko niin tehdä? Jos taidekielisyttä ja itseilmaisua rajoitettaisiin, mihin raja vedettäisiin? Onko kaikkien kuvia pakko katsoa tai tekstejä kuunnella? Pohdinnan tuloksena mietimme konkreettisia keinoja, joilla osallistujien on tarpeen tullen mahdollista suojata itseään. Päädyimme siihen, että taidetilaan tuleminen on vapaaehtoista, sieltä voi poistua kesken kaiken, omien kokemusten jakaminen ja töiden näyttäminen ovat vapaaehtoista, kuten myös toisten töiden katsominen. Työpajan sisällöstä ja vapaaehtoisuudesta informoidaan taidetilan aluksi. Ajattelimme, että ohjaajan roolissa korostuu yllättävien tilanteiden ja niiden herättämien tunteiden sanoittaminen. Taidetilassa oli kuitenkin yleisesti varsin lämmin ja helppo tunnelma, osallistujat säätelivät itse sitä, mitä toisille töistään jakoivat.

Ryhmän ohjaaminen työparina on haastavaa ja antoisaa. Ohjaajien luottamus toisiinsa on toiminnan onnistumisen lähtökohta. Keskinäisen toimintakulttuurin rakentaminen on persoonien yhteensopivuudesta huolimatta prosessi, jossa avoin keskustelu on keskeisessä asemassa. Toiminnan kehittämisessä oli etuna ohjaajien yhteinen ohjaushistoria, luottamus toisen tekemiseen oli syntynyt ja ohjaamisen roolit olivat selkiytyneet.

Työparin kanssa tehty reflektio oli toiminnan kehittämisessä ensiarvoisen tärkeää. Kahdet havainnot ohjaustilanteesta tuottivat realistisempaa kuvaa, omat havainnot olivat toisinaan vaarassa kapeutua ja värjäytyä tunnekokemusten mukaan. Yhteiselle reflektiolle jätettiin aikaa jokaisen avoimen taidetilan jälkeen.

4.3.6 Edelleen kehitettävää ja jatkoehdotuksia

Kokeilun perusteella voidaan todeta, että avoin taidetoiminta sopii osaksi Ohjaamon toimintaa ja taidetoiminnan avulla voidaan kohdata nuoria. Toiminnasta saatu palaute oli kokonaisuutena erittäin myönteistä. Kokeilun päätteeksi toiminnalle ehdotettiin jatkoa seuraavaksi syksyksi ja siihen päätettiin resursoida neljä ohjaustyötuntia ja neljä oheistyötuntia viikossa jaettuna kahden työntekijän kesken. Toimintaa tullaan järjestämään kahden tunnin työpajoina kerran viikossa, pääosin Kulttuuritalo Valveen tiloissa. Taidetoiminta jatkaa avoimena, ilmoittautumista ei jatkossakaan tarvita.

Kokemuksen ja palautteen perusteella syksyn avoimeen taidetilaan suunniteltiin sekä tekniikkapainotteisia työpajoja että työpajoja, joissa työskentely perustuu johonkin annettuun aiheeseen. Ehdotusten perusteella sisältöön lisätään luonnossa tapahtuva taidetoiminta. Myös jatkossa taidetilan sisältö pyritään jättämään niin avoimeksi, että osallistujat pystyvät omalla toiminnallaan muokkaamaan taidetilaan oman näköisekseen.

Palautteen keruu jokaisen avoimen taidetilan jälkeen on tarpeellista. Palautetta antoivat pääosin osallistujista ne, jotka pitivät toimintaa kokonaisuutena itselleen tai asiakkailleen tärkeänä. Jatkossa olisi hyvä kerätä systemaattisesti palautetta myös niiltä ohjaajilta ja nuorilta, jotka eivät kokeilemisen jälkeen halua osallistua taidetoimintaan uudelleen. Taidetoimintaan suunnitellaan jatkossa jokaisen kokoontumisen jälkeen täytettävää 1–4 kysymyksen sähköistä palautetta.

Myös toiminnan tiedottamista tulee jatkossa parantaa. Tiedottaminen tiivistää perusasiat; miksi avoin taidetila on olemassa, ketä sillä halutaan tavoittaa ja mikä on avoimen taidetilan asiakaslupaus.

5 POHDINTA

Erilaiset matalankynnyksen kokeilut ovat osa Byströmin Ohjaamon arkea. Työyhteisössä on sisäänkirjoitettu lupa epäonnistua, mikä ruokkii innovatiivisuutta ja lisää mahdollisuuksia löytää aidosti uusia toimintatapoja. Idea avoimesta taidetilasta nousi työyhteisön ja asiakkaiden tarpeista ja se olisi voitu toteuttaa arkityön lomassa. Se, että avoin taidetila tehtiin opinnäytetyönä, laajensi prosessia.

Kehittämistyössä oli tekemisen lisäksi kyse sanoittamisesta. Kirjallisuus antaa äänen monen ihmisen kokemuksille. Lukiessani olen kontaktissa, kysyn, vastaan ja suhteutan itseäni muiden ajattelun avulla. Perehtymällä kirjallisuuteen syvensin käsitystäni taiteesta, hyvinvoinnista, ohjauksesta ja näiden yhteydestä toisiinsa. Kirjoittaminen on tapa ajatella. Opinnäytetyön päiväkirjaa tutkiessani ja raporttia kirjoittaessani tehty työ ja avoin taidetila konkretisoituivat uudella tavalla. Numerot ja kaaviot helpottivat kokonaisuuden hahmottamista. Kirjoittaessa jäsensin ajatuksiani, huomasin asiayhteyksiä, tein oivalluksia ja rakensin uudenlaisia tulevaisuuskuvia. Prosessin kirkastaminen helpotti kokemuksen jakamista myös muulle yleisölle kokeilun jälkeen.

Taidekokemus on hankalasti kielellistettävissä oleva ilmiö. Kuitenkin kielellistäminen oli välttämätöntä jo resurssienkin hankkimiseksi. Kokeilun tekeminen vaati yhteistyötä myös sellaisten henkilöiden kanssa, joille taidetyöskentely on vierasta. Suunnitteluvaiheessa keskityin ylläpitämään tietoisuutta siitä, että taide on enemmän kuin sen hetkinen kaavioihin rakentamani asu antoi ymmärtää. Raportointivaiheessa täytyi hyväksyä, että pääosa siitä, mitä taidetilassa puolen vuoden aikana tapahtui, asuu projektiraportissa käyttämäni kielen ulottumattomissa.

Avointa taidetilaa kehitti palautteen avulla suuri yhteisö; toimintaan osallistuneet työntekijät ja asiakkaat. Kannustava palaute toi näkyviin asioita, joita itse en ollut havainnut tai olin pitänyt itsestään selvyyksinä. Kysymykset ja kritiikki ohjasivat pohtimaan asioita uusista näkökulmista. Valintojen perusteleva auttoi hahmottamaan omaa näkemystä ja tekemään työskentelyyn tarvittavia rajauksia. Kysymysten ja kritiikin

avulla sain mahdollisuuksia avata työtäni ja valintojeni perusteita ja sitä kautta osallistua työyhteisön arvomaailman rakentamiseen. Kokemukseni keskustella ammatillisesti omasta työstäni kasvoi.

Ydinkysymykseni, mitä taide on, kulki koko prosessin ajan vahvasti mukana. Mitä enemmän avoimesta taidetilasta tuli kiittävää palautetta nimenomaan sen hyvinvointia edistävästä vaikutuksesta, sitä enemmän aloin epäröidä. ”*Olen huutanut vuoriin, laittanut kaiun kulkemaan ja nyt kun kaiku kantautuu omiin korviini suloisena kakofoniana sieltä sun täältä, ymmärrän, että vuoriin ei pidä huutaa mitä tahansa. Sanat ovat merkityksellisiä, ne luovat todellisuutta.*” (Päiväkirjamerkintä) Kontrollin halusani olisin halunnut kieltää osallistujilta ilon ja rentoutumisen kokemukset, sillä aloin epäillä, että iloisuus veisi taiteelta uskottavuuden ja pohjan. Sisäinen kamppailuni taiteen välineellistämisestä nousi esiin myös aina esitellessäni toimintaa eri alojen työntekijöille. Tärkein tavoitteeni, taidekielen mahdollistaminen, auttoi minua hyväksymään sanat, joilla määrittelytyötä tehdessäni vääjäämättä tulin samalla purkittaneekseni taidetta. Merkityksellisempää kuin käytetyt sanat, olivat ne 198 taidetilakokemuksista, osallistujien mahdollisuus vahvistaa omaa taidesuhdettaan sekä yhteinen kohtaamisen areena ja dialogi.

Avoimessa taidetilassa oli kyse myös rohkeudesta; työyhteisön, asiakkaiden ja taidetilan ohjaajien rohkeudesta suostua ei-tietämisen tilaan, olla hämillään, kuulla, nähdä ja oppia uutta. Kaikkien taidetilaan osallistuneiden rohkeudesta tulla näkyväksi itselleen ja ympäristölleen. Ohjaajana se asento, jolla olen tässä maailmassa, on työkaluni. Arvoni, asenteeni ja tapani olla vuorovaikutuksessa. Avoimessa taidetilassa asentoni oli helppo, hyvä ja luonteva.

Prosessiin osallistuneiden itselleen ja toisilleen antama lupa epäonnistua tuotti kokemuksen vapaaehtoisuudesta ja aidosta kokeilukulttuurista. Jos minulta olisi etukäteen pyydetty tai edellytetty kaikkea tätä, mikä opinnäytetyön tuloksena syntyi, en olisi ryhtynyt työhön ollenkaan, en olisi uskaltanut. Pienistä puroista muodostui joki; ruohonjuuritason ideasta kasvoi kokeilun kautta toimintamuoto, jota kolme eri organisaatiota haluavat jatkossakin resursoida. Opinnäytetyön tekijänä voin ajatella, että tältäkin osin työn tekeminen kannatti.

LÄHTEET

Airaksinen R., Karkkulainen M., Ala-Vennesluoma T., Pirhonen P. & Kastu R. 2015. Toimii – hoitajan opas luoviin menetelmiin. Keuruu: Edita.

Ansio H., Houni P., Seppälä P. & Turunen J. 2017. Taide vahvistaa työhyvinvointia. Arts Equal. Toimenpidesuositus 3/2017. Viitattu 12.5.2019. http://www.artsequal.fi/documents/14230/0/PB_ty%C3%B6hyvinvointi/a4ab1d7f-8e78-4174-893c-fbc6e6dbe728

Byströmin Ohjaamo. 2017. Byströmin nuorten palveluiden vaikuttavuus. Tulosraportti 2017. Viitattu 10.2.2019. https://www.ouka.fi/documents/78453/1324644/Bystrom_Vaikuttavuusraportti_2017.pdf/01fe7dbe-6b56-497d-829b-ee48596a7bb4

Byströmin Ohjaamo. 2019. Byströmin Ohjaamon esittelydiat. Viitattu 03.05.2019. Intranet.

Helminen J. 2016. Sosiaaliohjauksen käytäntöjä ja lähtökohtia. Teoksessa J. Helminen (toim.) Sosiaaliohjaus – lähtökohtia ja käytäntöjä. Helsinki: Edita.

Kulttuuri Valveen www-sivut. Viitattu 16.3.2019. <http://www.kulttuurivalve.fi/>

KULTU-työryhmä. 2017. Pirkanmaan kulttuurihyvinvointisuunnitelma. Viitattu 05.05.2019. https://www.tampere.fi/tiedostot/p/gS5Dfh9gp/pirkanmaan_kulttuurihyvinvointisuunnitelma.pdf

Laitinen, L. 2017. Vaikuttavaa? Taiteen hyvinvointivaikutusten tarkastelua. Turku: Turku AMK . Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 46.

Martela F. 2015. Valonöörit, sisäisen motivaation käsikirja. 4. painos. Helsinki: Gummerus.

Mäki T. 2018. Miksi valtion pitäisi tukea taidetta. Avoin kirje taideneuvostolle ja valtion taidepolitiikkaa suunnittelevalle työryhmälle. Viitattu 03.05.2019. <https://taiteilijalehti.fi/miksi-valtion-pitaisi-tukea-taidetta/>

Noë A. 2019. Omituisia työkaluja – Taide ja ihmisluonto. Tampere: niin & näin.

Ohjaamojen www-sivut. Viitattu 05.07.2019. <https://ohjaamot.fi/>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2017. Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025. 2017. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:20. Viitattu 13.5.2019. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79811/okm20.pdf>

Risikko A. & Terho S. 2018. Suositus taiteen ja kulttuurin saatavuuden ja saavutettavuuden parantamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa. Valtioneuvosto julkaisu. Viitattu 13.5.2019. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-599-0>

Oulun kaupungin www-sivut. Viitattu 10.6.2019. <https://www.ouka.fi/>

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen oppinäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turku: Turun AMK. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Viitattu 22.6.2019. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Sava I. 1993. Taiteellinen oppimisprosessi. Teoksessa I. Porna & P. Väyrynen (toim.) Taiteen perusopetuksen käsikirja. Helsinki: Suomen kuntaliitto, 15–43.

Seikkula, J. & Arnkil, T. E. 2005. Dialoginen verkostotyö. Viitattu 25.05.2019. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79883/93ae45f6-b7c4-403f-9dff-643b813972bf.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Sihvola, T. 2013. Taide on jokaisen oikeus. Teoksessa K. Malte-Collard & M. Lampo (toim.) Voimaa taiteesta – malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. Tampere: Tutkivan teatterityön keskuksen julkaisu, Tampereen yliopisto, 13–14. Viitattu 31.10.2019. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9004-3>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2017. Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö . Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5. Viitattu 13.5.2019. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf

Taiken www-sivut. Viitattu 12.5.2019. <https://www.taike.fi/>

United Nations. 1948. Universal Declaration of Human Rights. Viitattu 13.5.2019. https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf

Vehviläinen S. 2014. Ohjaustyön opas yhteistyössä kohti toimijuutta. 3. painos. Helsinki: Gaudeamus.

Venkula, J. 2003. Taiteen välttämättömyydestä. Helsinki: Kirjapaja.

SWOT analyysi

Työyhteisöstä ja tekijöistä löytyi paljon toimintaa tukevia vahvuuksia. Taidetoiminnan ohjaajilla oli aiempaa kokemusta taideinterventioiden ohjaamisesta yksin ja yhdessä toistensa kanssa sekä samantyyppisen kohderyhmän parissa työskentelystä. Molemmilla on sekä sosiaali- ja terveystieteiden että taidealan koulutusta. Poikkialainen ja monialainen yhteisö tarjoaa innostuneen ja innovatiivisen kokeiluympäristön. Työyhteisöstä löytyi ymmärrystä ja kokemusta kehittämistoiminnasta sekä sisäänkirjoitettu lupa epäonnistua. Työyhteisöstä löytyi monenlaista ammatillista tukea ja halua antaa sitä tarvittaessa. Työntekijät olivat ilmaisseet kiinnostuksensa taideinterventioihin osallistumiseen.

Alkuvaiheessa tunnistettiin myös heikkouksia käytettävissä olevista resursseista. Tiloja ei ole suunniteltu taidetoimintaan ja arvokiinteistöissä sotkeminen on riski. Ohjaamossa on meneillään paljon, taidetoiminta kilpailee tilojen ja työntekijöiden ajankäytön osalta monenlaisten tapahtumien kanssa. Talossa on paljon toimijoita, informaation kulkuun täytyy kiinnittää erityistä huomiota. Toiminnasta suunniteltiin avointa mutta kuitenkin tilat ja tavoitteet määrittävät osallistujien määrää ja toiminnan markkinoinnista ei ollut selkeää käsitystä. Tekijöillä ei ole aiempaa kokemusta avoimesta taidetoiminnasta.

Alun ideoinnissa määriteltiin myös mahdollisia uhkia toiminnan toteutumiselle. Oli mahdollista, että markkinoinnissa epäonnistutaan jolloin taidetoiminnasta kiinnostunut kohderyhmä ei löydä toimintaa tai että taidetoiminnasta tietoiset eivät innostu toiminnasta ja toimintaa ei päästä kehittämään. Markkinoinnin seurauksena mahdollisesti kohderyhmän koko ylittää tarjonnan, jolloin joudutaan sulkemaan kiinnostuneita ulos matalan kynnyksen avoimeksi määritellystä toiminnasta. Oli myös mahdollista, että toiminnan sisältö ei kohtaa kohderyhmän tarpeita jolloin kokemukset taidetoiminnasta jäävät yksilöille ja yhteisölle merkityksettömiksi, negatiivisiksi ja taidetoiminta yhteisöstä irralliseksi. Oli myös mahdollista, että tunnistetut uhat resurssien osalta estävät toiminnan järjestämistä tai heikentävät toiminnan laatua ja asiakkaiden luottamusta;

jos tilat eivät järjesty tai ovat epätarkoituksenmukaiset tai jos toimintaa ei pystytä järjestämään luvatusi esimerkiksi sairastumisten vuoksi. Merkittävä uhka liittyy myös varsinaiseen sisältöön ja työskentelymalliin; jos taidetilan avoimuus ei toimi suhteessa taidetoiminnan ja dialogisuuden vaatimaan turvallisuudentunteeseen ja työrauhaan, toiminnalla tavoiteltu kohtaaminen ja dialogisuus eivät toteudu. Mahdollisia uhkia olivat myös tekijöiden osaamisen ja työn vaativuuden välinen kohtaamattomuus, kuormittuneisuus kollegoiden osallistumisesta työpajoihin, roolien epäselvyys ja näiden aiheuttama työntekijöiden väsyminen.

Ideoinnissa kokeiluilla nähtiin paljon mahdollisuuksia. Nähtiin, että toiminnassa on mahdollista tuottaa lisäpalvelua asiakkaille ja löytää uusia tekemisen ja kohtaamisen tapoja. Toimintaan osallistuvien työntekijöiden ja asiakkaiden on mahdollista sanoittaa itseään ja toisiaan uudella tavalla. Eri alojen osaajien kohtaaminen samassa ohjaus-tilanteessa voi tuoda merkityksellistä tietoa kaikille osapuolille ja monipuolisen palautteen mahdollisuus kasvaa. Kokeilujen avulla on mahdollista löytää toimivia käytäntöjä Ohjaamon taidetoiminnaksi. On mahdollista, että syntyy uudenlaista yhteistyötä ja sitä kautta asiakaspalvelu paranee. On myös mahdollista, että kokeilujen avulla Byströmin toimintaan löytää uusia nuoria. Oletettavaa oli, että tekijöiden ja osallistujien kokemus avoimesta taidetoiminnasta kasvaa.

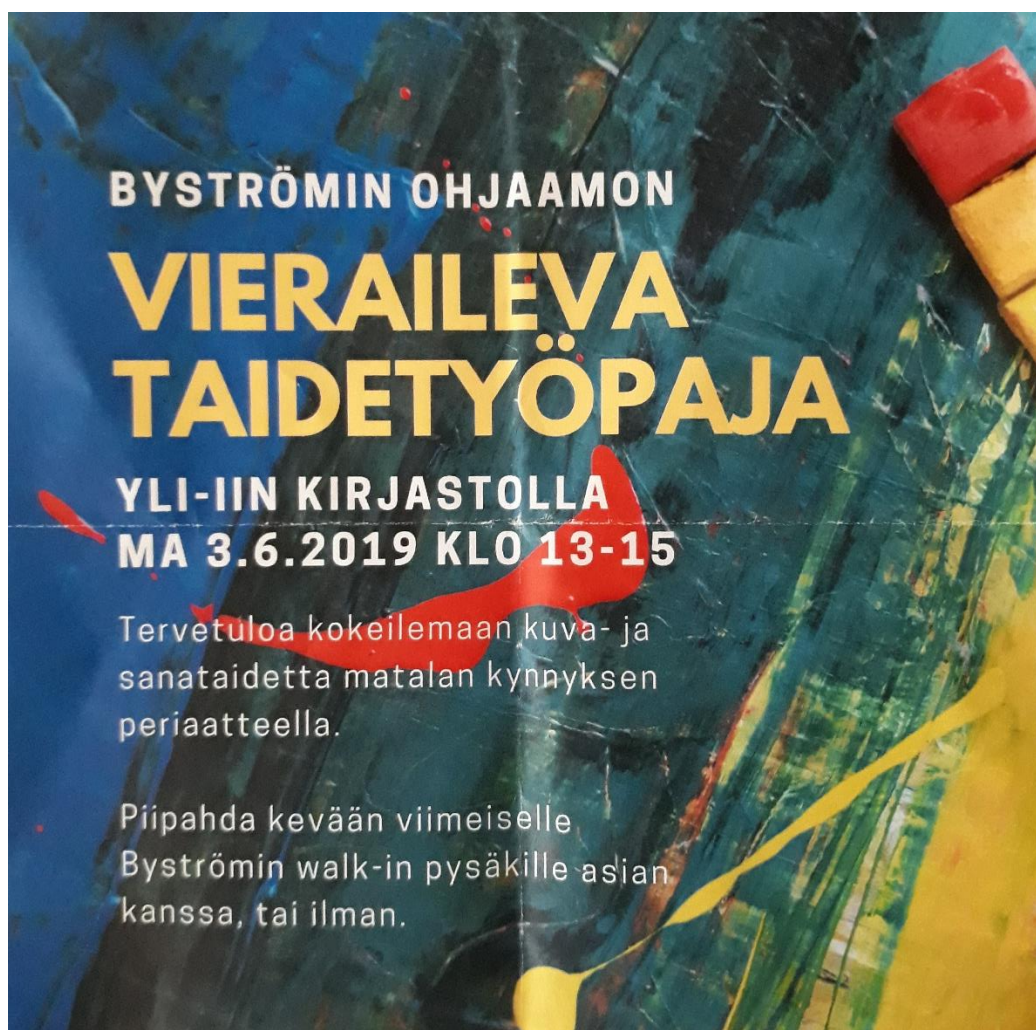
AVOIN TAIDETILA

VALVEEN KONSTILASSA (HALLITUSKATU 7)
keskiviikkoisin klo 14-16 9.10.-11.12.2019

LISÄTIETOJA:
Kirsi 040 6464554
Minna 044 7037539

Bystromin
OHJAAMO

TERVETULOA TESTAILEMAAN
SANA- JA KUVATAITEEN
MENETELMIÄ JA HULLUHELEMAAN
LUOVIEN KOKEILUJEN PARISSA!
TAIDEVÄLINEET TALON PUOLESTA, EI
ENNAKKOILMOITTAUTUMISTA

BYSTRÖMIN OHJAAMON
VIERAILEVA
TAIDETYÖPAJA

YLI-IIN KIRJASTOLLA
MA 3.6.2019 KLO 13-15

Tervetuloa kokeilemaan kuva- ja sanataidetta matalan kynnyksen periaatteella.

Piipahda kevään viimeiselle Byströmin walk-in pysäkillä asian kanssa, tai ilman.